

Grundkurs i sociologi

Del 2

Nedslag i sociologins praktik

Mika Helander

Docent

Äldre universitetslektor

Åbo Akademi

Redigerad av Vilma Wasström

Innehållsförteckning

1 Förord.....	1
2 Exempel på mikrosociologi: Experimentell smågruppsforskning.....	3
3 Exempel på makrosociologi: Funktionalismen.....	5
4 Frihet och bestämning.....	7
5 Sociologins historia.....	10
5.1 Sociologins fyra klassiker.....	14
5.1.1 Karl Marx (1818–1883).....	15
5.1.2 Émile Durkheim (1858–1919).....	19
5.1.3 Max Weber (1864–1920).....	24
5.1.4 Georg Simmel (1858–1918).....	27
6 Övningsuppgifter.....	29
7 Källor och referenser.....	30
7.1 Bildförteckning.....	31

1 Förord

Till läsaren:

Detta läromaterial i sociologins grunder är utformat för att ge dig en bred och djup förståelse av sociologins grundläggande begrepp och teorier. Stoffet och studiehelheten ger dig de verktyg och insikter du behöver för att kritiskt analysera och förstå samhällsliga fenomen. Undervisningsmaterialet – som härmed publiceras i en andra, mycket reviderad och omarbetad upplaga – är ursprungligen utformat för distansstudier inom ramen för öppen universitetsutbildning.

Vi börjar med att introducera sociologins historiska rötter och de stora tänkarna som formade fältet. Därefter utforskar vi olika sociologiska teorier och metoder, vilka hjälper oss att systematiskt undersöka och förstå samhällsliga fenomen. Under studiernas gång behandlas ämnen som socialisation, sociala institutioner, maktstrukturer, postmodernism och globalisering.

Även om sociologin är en teoretisk och generell samhällsvetenskap, så är en central del av sociologin också relevant för förståelsen av det nutida samhället. Därför kopplas teoretiska insikter till aktuella händelser och sociala problem, vilket gör det möjligt att se hur sociologin kan tillämpas i verkliga livet. Genom detta hoppas vi att du inte bara utvecklar en djupare förståelse för samhället, utan också en förmåga att reflektera över din egen roll och påverkan i världen omkring dig.

I slutet av varje del hittar du exempel på frågor som kan användas som instuderingsfrågor under studierna och som förberedelse inför examination av del av lärostoffet.

Vi uppmuntrar dig att vara nyfiken, ställa frågor och engagera dig kritiskt med materialet. Respons över kursens innehåll samt förbättringsförslag kan riktas till författaren Mika Helander via e-post.

Materialet är licensierat under Creative Commons med licensen CC-BY-NC. Illustrationerna är skapade av Vilma Wasström i designprogrammet Canva och är även under samma licens.

Till lärare och ansvariga för undervisningen:

Studiematerialet kan användas vid inledande studier vid högskolor och universitet. Den kan även till vissa delar användas vid gymnasier i kurser i samhällslära. Detta kräver dock vägledning och förklaringar av läraren, samt anpassning och förenkling av språket till den nivå som motsvarar gymnasieelevers kunskapsnivå.

Mika Helander, äldre universitetslektor, PD, docent.

Åbo Akademi.

Vilma Wasström.

Politics kandidat, redaktör av materialet.

2 Exempel på mikrosociologi: Experimentell smågruppsforskning

Experimentell smågruppsforskning var populär efter andra världskriget. Forskningsansatsen i denna forskning rörde sig bl.a. omkring gruppsyck, auktoritet, roller och förväntningar i dessa. Man kom då fram till många intressanta empiriska resultat, som utvecklade den sociologiska teorin vidare bl.a. inom gruppdyamikens område. Senare har den experimentella metoden kritiserats hårt och den har fått ge vika för t.ex. etnometodologiska och diskursanalytiska forskningsansatser, som vi ska återkomma till. Bl.a. den norske sociologen, Johan Galtung var skeptisk till det experimentella upplägget där man antar att försökspersonerna inte har en aning om vad det är de utsatts för (Allardt 1984, s. 18). Andra sociologer har framfört situationernas konstgjordhet som en orsak till att man erhållit förbluffande resultat. I verkliga situationer skulle sådant beteende inte aktualiseras. Man har ifrågasatt huruvida man kan utgå ifrån att laboratorielika förhållanden motsvarar verkliga sociala situationer. Även etiska aspekter av experimenten har ifrågasatts och numera fästs det mycket större uppmärksamhet på vilka slags experiment människor får utsättas för i forskningens tecken.

Ett exempel på klassisk smågruppsforskning är det instrument för systematisk undersökning av interaktion som *R.F. Bales* utvecklat. Undersökningen ansluter sig till en sociologisk frågeställning om *vilken typ av rollfördelning som är optimal i en social grupp*. Utgångspunkten för Bales studie var observation av varje enskild handling (diskussionsinlägg, gest, skratt osv.) som upplevs vara en självständig enhet. Handlingen antecknas och klassificeras enligt Bales' kategorischema av en utomstående observatör som inte deltar i gruppens växelverkan. Systemet är mycket formaliserat och har utvecklats efter många försök. Med hjälp av metoden kan interaktionen inom olika grupper jämföras och olika roller definieras. De olika rollerna har definierats i undersökningarna dels på basen av observationsprotokollet, dels med hjälp av sociometrisk teknik, dvs. genom intervjufrågor om vilka gruppmedlemmar som är mest omtyckta, vilka som gjort mest för att leda diskussionen osv. (Allardt & Littunen 1965)

Enligt undersökningen är rolldifferentieringen i grupper där man är enig om varandras positioner annorlunda än i grupper som är oeniga. Bales kommer fram till två dominerande roller i eniga grupper: 1) sakledaren och 2) den mest populäre (känslspecialisten). I oeniga grupper finns tre dominerande roller enligt Bales. Dessa är: 1) en sakledare som är passiv i kontakter med andra, 2) en aktiv pratmakare och 3) den mest populäre (Allardt & Littunen 1965, s. 50–52).

Amerikanska socialpsykologen Stanley Milgram genomförde ett socialpsykologiskt experiment som visade att *redan under rätt svaga prestige- och auktoritetsrelationer förekommer förvånansvärt många människor som på order är redo att straffa andra individer*. I Milgrams experiment sker detta genom att ge livsfarliga elshocker. De som ges elshocken får den inte på riktigt, men är instruerade att uppträda som om de skulle lida och uppleva stora smärtor från elshocken. Experimentledaren ger order att elshocker skall ges för att offret inte har lärt sig de uppgifter som man givit denna. Den som ger shocken tror sig ge riktiga elshocker, men trots detta lyder de. Vissa deltagare är villiga att ge t.o.m. dödliga shocker. Milgram frågar sig vilka faktorer som minskar på tendensen till sådan grymhet som utförs på order. Han menar att personlig närhet och bekantskap mellan försökspersonen och offret minskar tendensen till att lyda order (Allardt 1983, s. 18).

Vetenskapen bör vara självkorrektiv, dvs. undersökningar skall kunna göras på nytt med samma resultat och granskas kritiskt. Om inte samma resultat uppnås vid upprepningen av undersökningen, måste resultaten från tidigare ifrågasättas och eventuellt förkastas. Forskningen skall sålunda komma till säkrare resultat och förkasta sådana falska resultat som kan ha uppstått som följd av bristande *validitet* eller *reliabilitet* i forskningsprocessen. Milgrams forskning har inspirerat ett stort antal forskare till att senare kritiskt granska både de ursprungliga laboratorieprotokollen och göra nya, replikerande studier för att se om resultaten håller. Det har visat sig att de ursprungliga experimenten innehöll många problematiska aspekter och att resultaten måste om inte helt förkastas, så åtminstone omtolkas. En sådan omtolkning baserad på ursprungligt forskningsmaterial och replikeringsstudier är exempelvis att experimentet egentligen inte alls illustrerar lydnad, utan snarare motstånd mot order. Ju mer forskningsledarens uppmaning om att ge elshocker liknar en order, desto mer motsätter sig försökspersonerna uppmaningen. En annan omtolkning är att försökspersonerna identifierade sig med vetenskapen och ville vara hjälpsamma och agera som medhjälpare. Övertalning i form av vetenskapliga argument om experimentets genomförande ledde till större benägenhet att följa uppmaningen om att ge elshocker (Griggs 2017).

Den polsk-amerikanska socialpsykologen Solomon Asch genomförde ett numera berömt experiment som visar hur människors sinnesförmåelser påverkas av grupptryck. Asch indelade personer i grupper på sju personer. Medlemmarna i grupperna utförde lätta uppgifter som förstods av alla. Alla förutom en i gruppen var instruerade att medvetet göra fel. Den egentliga försökspersonen var omedveten om att det för de andra medlemmarnas del var avsiktliga fel. *Avsikten var att studera i vilken grad försökspersonen försökte vara likformig och också gjorde fel*. Detta skedde i förvånansvärt hög grad. Personen anpassade sig och handlade mot sina egna

förnimmelser. Det är svårt att vara alldeles ensam med sin åsikt. Läget förändrades dramatiskt när försökspersonerna utökades till två. Försökspersonerna började lita på sina egna förnimmelser i mycket högre utsträckning (Allardt 1984, s. 35–36).

Psykologiprofessorn Philip Zimbardos experiment är ett av de mest kända i sociologins och socialpsykologins historia. Han utformade en fängelse "på låtsas" och delade slumpmässigt ut rollerna som fångvaktare och interner till frivilliga undersökningspersoner. *Syftet var att se i hur hög utsträckning rollen skulle styra attityder och beteende.* Teoretiskt kan man se experimentets relevans i att man på basen av den kan dra slutsatser om huruvida det är individens personlighet eller dennes sociala roll och situation som skapar ett visst beteende. Resultaten av experimentet blev omskakande. "Fångvaktarna" anammade snabbt ett auktoritärt beteendemönster och uppvisade verklig fientlighet mot "fångarna". De började ge order, smädade fångarna och betedde sig som översittare gentemot dem. "Fångarna" uppvisade en blandning mellan apatiskt och trotsigt beteende (som man också ofta ser i riktiga fängelser). Effekterna blev så dramatiska att man var tidigt tvungen att avbryta experimentet (Giddens 1998, s. 587–588). Slutsatsen av experimentet var att den kontext den direkta situationen är del av är mera betydelsefull för hur människor handlar och reagerar än deras personligheter (Hall 1981, s. 222).

3 Exempel på makrosociologi: Funktionalismen

Funktionalismen är en av de mest generella samhällsteorierna som analyserar sociala system och strukturers överlevnad och funktionssätt. Den har tagit intryck från biologin, där man talar om organismer och deras delar med hänsyn till de funktioner dessa har för ekosystemets eller organismens överlevnad, dvs. deras ändamålsenlighet. Självregleringen, där den egna verksamheten revideras och korrigeras, är ett av de viktiga utgångspunkterna i funktionalistisk analys. I självregleringen gallras mindre ändamålsenliga system småningom ut. Den funktionalistiska samhällsvetenskapens lärofäder är antropologen Bronislaw Malinowski och sociologen Talcott Parsons. Enligt funktionalismen skall den här och nu rådande totalsituationen analyseras och belysas. Bara genom en sådan analys kan olika sociala formers, institutioners och vanors vikt i samhällets totala organisation förstås. Idén är att i samhället finns sociala processer som inte kan reduceras till individers beteende. Religionens och familjens förekomst förklaras med att det är

nödvändigt för samhällets fortbestånd. När vi här talar om funktioner talar vi å ena sidan om hur någonting fungerar, och å andra sidan om vilket ändamål någon sak eller företeelse har.

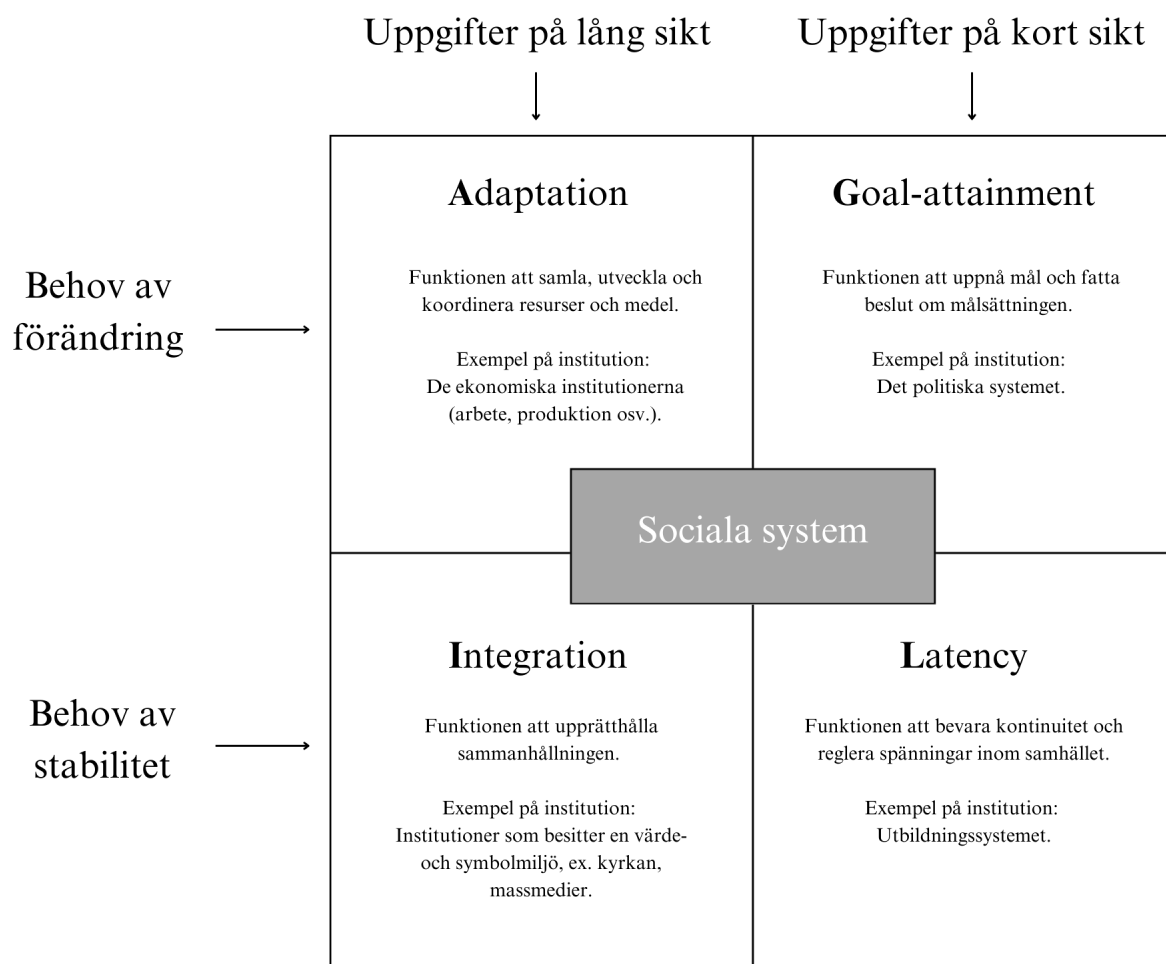
Talcott *Parsons* utvecklade en numera berömd AGIL-referensram över de *funktionella imperativen* (ungefär ett måste, en nödvändighet) för ett systems fortbestånd. Imperativen, som gett namn till teoretiska referensramen och *taxonomin* (klassificeringssystemet)¹ AGIL, består i vissa funktioner som grundförutsättningar för samhällets överlevnad. Dessa är:

1. Funktionen att samla, utveckla och koordinera resurser och medel är en förutsättning för att samhället skall kunna fortbestå i sin yttre miljö. De ekonomiska institutionerna (arbete, produktion osv.) fyller vanligen denna funktion. Denna kallas *Adaptation*. (A)
2. Funktionen att uppnå mål och fatta beslut om målsättningen. Gäller samhällets relationer utåt och fylls nuförtiden främst av politiska institutioner. *Goal-attainment* är Parsons benämning på denna funktion. (G)
3. Funktionen att upprätthålla sammanhållning. Problemet är internt för samhället och funktionen fylls av de institutioner som befattar sig med värde- och symbolmiljön, t.ex. kyrkan, massmedierna och olika föreningar. *Integration* är benämningen för denna funktion. (I)
4. Funktionen att bevara kontinuitet och reglera spänningar inom samhället. Även detta problem är internt och funktionen fylls av utbildningssystemet och de olika arrangemang som finns för medborgarnas fritidsaktiviteter. För denna finns två olika benämningar *Pattern maintenance* eller *Latency*. (L)

Enligt Parsons kan AGIL schemat² tillämpas på system i sin helhet eller subsystem (underliggande system). Ansatsen borde alltså kunna tillämpas på många olika nivåer. Sociala system fäster under olika perioder olika vikt vid olika funktioner. När balansen rubbas försöker systemet återvinna jämvikten genom att sätta vikt vid andra funktioner än tidigare. Metaforiskt kan samhället jämföras med ett slagskepp som under striden försöker nå ett bestämt mål (G), men därefter söker sig till en hamn eller ett varv för reparationer (A), härvid stärks besättningens moral, vilja att fortsätta och deras sammanhållning (I) och manskapet får även vila (L). (Allardt 1984, s. 143–150).

1 Jfr Carl von Linnés klassificeringssystem av naturen.

2 På svenska motsvarar bokstäverna Adaptation = anpassning, Goal-attainment = måluppfyllande, Integration = integration och Latency = mönsterbevarande.

Figur 1: Talcott Parsons AGIL-system.

4 Frihet och bestämning

Efter en analys av människan som social varelse i form av individens position i samhället och hur samhället tränger in i individen, förefaller livet lätt som en fångelse eller tvångströja. Till och med frigörelse från sociala roller sker inom gränser som är socialt bestämda. Vad kan vi som individer och aktörer, eller på sociologspråk agenter, göra för att frigöra oss från detta sociala tvång? Det kan kanske finnas olika möjligheter. Utöver den *kontingens* (underbestämning eller obestämning) som

samhällets komplexitet (något som är invecklat) skapar kan i detta sammanhang karisma, rolldistans, ploy (en form för knep), sociabilitet samt autentisk existens framföras som försök till frihet från "den sociala fängelsen". Vi ska nedan titta närmare på dessa begrepp och jag utgår huvudsakligen från Peter L. Bergers (1980) presentation i boken "Inbjudan till sociologi: ett humanistiskt perspektiv".

Kontingensen hänger ihop med det faktum att sociala situationer sällan är entydiga och erbjuder inte något mekaniskt och enkelt svar till hur man skall förhålla sig eller vilket beteende bör väljas framom något annat. Valet kan ofta ske godtyckligt och fritt inom vissa gränser och repertoarer av acceptabelt beteende. De senare emancipationsmöjligheterna (möjlighet till frigörelse) kan indelas i a) förändring av medvetande, b) utträde ur sociala definitioner och c) manipulering av sociala definitioner. Av dessa hänger många ihop med den typ av reflexivitet som bl.a. en sociologisk kunskap eventuellt kan erbjuda, dvs. de hänger ihop med en förståelse av både den inre och yttre sociala kontrollens ofullständighet. Vad tror du? Hålls man de existerande definitionerna av sociala situationer giltiga av sig själva? Nej, utan vilken än den på förhand bestämda definitionen av sociala situationen är, måste vi själva delta i definitionen av denna situation för att definitionen skall upprätthållas och vara giltig (Berger 1980, s. 145).

Det bör också framföras att Emile Durkheim såg på frågeställningen om frihet från en motsatt synvinkel till de nedan beskrivna filosofernas, Sartres och Heideggers existentiellistiska filosofiska synvinkel. Enligt Durkheim är frihet en empirisk frågeställning och kan inte bestämmas *a priori* (på förhand). Samhället har frigjort individen genom att det skapat rättvisa, jämlikhet och moral. Frihet uppnås inte genom en flykt från sociala krafter och sociala bindningar, utan frihet uppstår genom den handlingsautonomi som medlemskap i ett samhälle möjliggör. Individualiteten uppstår i denna medlemskap. Durkheim poängterar emellertid också, på ett sätt som kan förefalla motstridigt med det föregående, sociala faktas tvingande egenskaper, dvs. existens utanför individuell påverkan (Giddens 1978).

Karisma är ett begrepp som använts av Max Weber för att beskriva en källa till auktoritet. Hur erhåller en individ auktoritet? Bl.a. genom karisma, som innebär en personlig utstrålning och charm. Denna karismatiska kraft utmanar predefiniering (förhandsbestämning). Den ersätter gamla betydelser med nya och omdefinierar radikalt uppfattningarna om mänsklig existens. Muhammad Ali, Martin Luther King, Mahatma Gandhi, Adolf Hitler och Fidel Castro kan ges som exempel på personer med karismatiskt ledarskap. Dessa har omdefinierat tidigare sociala förhållanden och situationer och lyckats mobilisera stora anhängarskaror bakom den nya definitionen. Weber ansåg karisman som en av de viktigaste förändringskrafterna i historien. Denna möjlighet till revolt och

kullkastning av tidigare verklighet är intressant ur frihetssynvinkel. När situationen emellertid stabiliseras, brukar också karisman avta i och med att det sociala livet institutionaliseras och börjar följa vissa regelbundenheter. Weber kallar detta rutinisering.

Ployen är en strategi att omdefiniera situationen på ett sätt som är motsatt från generella förväntningar och där omdefinieringen görs så att de andra deltagarna i situationen ertappas utan garde så att deras sociala mask faller och de märker att de inte kan svara tillbaka (Berger 1980, s. 151). I en sådan situation förändras den sociala situationen genom att den saboteras. Humorn går ofta ut på denna typ av social sabotage. Humor- och sketchprogram är ett gott exempel på sådan social sabotage.

Med **rolldistans**, som är ett av Ervin Goffmans begrepp, avses ett ironiskt uppfyllande av rollförväntningarna, utan att man lever sig fullständigt in i sin roll. Rollen blir inte en identitet, utan kvarstår som en roll som man spelar. Man ser på sig själv och den roll man spelar ironiskt och från sidan. Speciellt under förtryckande omständigheter uppstår denna typ av förhållande till rollen. Clownen är glad men tänker dystra tankar. Snabbköpskassören är serviceinriktad, men önskar kunderna dit pepparn växer. Polisbetjänten förefaller strikt lagåtföljande för bilisten som körde för fort, men funderar samtidigt huruvida hans skattebedrägeri lyckas. Presidenten talar om familjens viktiga roll i samhället och tänker samtidigt på sitt föregående heta möte med sin älskarinna. Dessa är situationer där rollen spelas utan identifikation och med inre distans till rollen. Sådant är revolutionärt i och med att roller i allmänhet spelas utan reflektion, som automatiska svar på förväntningarna i situationen. Alla revolutioner börjar som förändringar i medvetandet, som ifrågasätter reproduktionen av den sociala strukturen. För sociala systems överlevnad är det farligt att ha för många individer omkring som spelar roller i det sociala livet med inre reservationer (Allardt 1984, s. 61–62; Berger 1980, s. 156–159).

Sociabilitet är ett begrepp som introducerats av en av sociologins grundare, Georg Simmel. Simmel fäste uppmärksamheten på mikrosociologiska interaktionsfrågeställningar. Detta begrepp hänvisar till lekfullt socialt umgänge, som människor håller på med i olika samfund och föreningar. I denna lek ändras allvarlig diskussion till ickebindande, lättsamt prat. Detta spel faller sönder om någon vägrar spela spelet. Ett bra exempel på denna lekfulla hållning är Henry James roman "The Europeans". Kusinerna från Europa är belevade och skickliga i socialt umgänge jämfört med de stela och puritanska amerikanerna. De tar alla med charm och lyckas bra i att integreras i Bostonkretsarna. För baronessan, den ena europén, blir lekfullheten i den tunga, puritanska

atmosfären emellertid för svår att genomföra och hon återvänder missnöjd hem till Europa. Denna lekfullhet håller oftast bara mellan sociala jämlikar, eftersom den blir i ojämlika interaktionssituationer för svår att upprätthålla. Enligt George Herbert Mead blir människan en social aktör genom sådan lek som barn. I Finland har Harriet Strandell undersökt barns aktiviteter på ett sätt som kan anses anknyta till sociabiliteten.

Diskussionen om den *autentiska existensen* har uppstått inom filosofin. Framförallt Martin Heidegger och Jean Paul Sartre är filosofer som *postulerat*, dvs. bestämt eller utgått från, att människan är "dömd till frihet". Dessa idéer bygger på att djuret i sitt beteende inte har några val, utan agerar instinktivt. Människor agerar däremot inte instinktivt, utan har ett val: De kan säga nej och har också ofta gjort så. Sartre skrev att "ond tro" innebär att man låtsas att någonting är nödvändigt som i själva verket är frivilligt. Det innebär en flykt från frihet, ett oärligt avskaffande av ångesten i att välja. Människor kan ha denna "onda tro" bara eftersom hon är fri och inte önskar möta denna frihet. Dostojevski hänvisar till samma flykt från friheten i romanen "*Bröderna Karamasov*". Med ett sådant perspektiv förefaller rollerna som en stor apparat för "ond tro". Samhället erbjuder en jättelik mekanism med vilken hen kan gömma sig från sin egen frihet. Ibland finns inget val inom en bestämd roll, men människan kan stiga ut ur rollen. Heideggers "man" är ett ytterligare användbart begrepp. "Man" är inte en bestämd man, utan vi i allmänhet. Detta innebär ett icke-autentiskt liv där ens egenart ersätts med socialt bestämda abstraktioner. Ett autentiskt liv är enligt Heidegger full medvetenhet om det unika, oersättliga och ojämförliga med ens individualitet. Vi behandlar ofta döden icke-autentiskt. När någon bestämd person dör, behandlar vi döden som en allmän händelse som alla skall gå genom, utan att koncentrera oss på det specifika dödsfallet eller på vår egen oundvikliga framtida död. Obehagliga Varför-frågor målas över med de svar som samhället har att erbjuda med sina religiösa system och sociala ritualer. Dessa är källan till icke-autenticitet. Däremot har Merete Mazzarella i boken "*Hem från festen*" behandlat döden som en unik, specifik händelse och hon skriver om sin cancersjuka mammas sista månader och tid tills det ofrånkomliga slutliga avskedet och dödsögonblicket.

5 Sociologins historia

Sociologin är en mångstämmig intellektuell verksamhet. Olika strömningar och teorier har gjort sig gällande under olika tidpunkter och samtidigt. Vissa av dem beskriver samma saker på olika sätt och är sålunda alternativa. I sådana fall måste man välja vilken teori man anser mer eller mindre sanningsenlig och representativ för verkligheten, dvs. vilken teori som förklarar verkligheten bäst. I

många fall fokuserar teorierna helt olika saker och är tankekonstruktioner som inte kan prövas emot varandra och kan inte översättas till varandras språk, de är s.a.s. *inkommensurabla*.

Sociologiskt intresse uppstod under 1700-talet i samband med den naturvetenskapliga revolutionen och upplysningstiden. Man var allmänt taget optimistisk under denna tid och tänkte att sociologin skulle kunna utvecklas på samma sätt till en säker vetenskap som naturvetenskaperna. Ordet sociologi hade då ännu inte skapats och man hade heller inte lyckats göra det sociala till ett specifikt studieobjekt, utan fokuserade på delar av detta fenomen såsom politik och ekonomi (Swingewood 1991).

Sociologin uppstod som begrepp på 1800-talet i och med det moderna, industrialiserade samhällets uppkomst. August Comte skapade sociologin som en vetenskapsgren som skulle producera en kunskap om samhället grundad på vetenskaplig metodik. Comtes inspirationskällor fanns i naturvetenskaperna och han kallade ämnet först för social fysik.

När traditionella livsmönster i och med industrialiseringen och urbaniseringen bröts uppstod också stora sociala problem. Dessa problem skapade efterfrågan på en vetenskap som skulle kunna förklara problemens uppkomst och lösa dem. Probleminriktningen har varit betydelsefull inom sociologin ända till dessa dagar. Probleminriktningen kan emellertid inte anses ha lett till en sociologi vars huvudsakliga syfte vore att lösa problem, även om sociologi med likheter till social ingenjörskonst också existerar och t.ex. Marx och Durkheim betonat sociologins politiska roll. För uttryckligen detta reformatoriska ändamål har bl.a. socialpolitiken uppstått som ett akademiskt ämne. De sociala problemen har snarare lett till att vissa samhällsliga frågeställningar aktualiserats i sociologin. Klass och ras utgör goda exempel på sociologiska begrepp, vars studie till stora delar kan förstås mot bakgrunden av de sociala problem – t.ex. fattigdom, marginalisering och social oro – som olika typer av relationer mellan människor i enlighet med dessa begrepp skapat. Studier inom detta område blev vanliga i början av 1900-talet i USA som mottog stora mängder invandrare och där integrationen av invandrarna skapade sociala problem. Den berömda Chicagoskolan uppstod, där Robert E. Park och Robert Burgess var banbrytare inom området. Den skall dock inte förväxlas med Chicagoskolan i ekonomivetenskaperna.

Att de traditionella livsmönstren bröts innebar också en frigörelse av individen. Medborgarskapet uppstod i Frankrike efter stora franska revolutionen 1789 och genom industrialismen och urbaniseringen var inte individens liv lika uppenbart som tidigare bestämd av medfödd social position eller tradition. Samtidigt såg man klart att individen i denna nya situation trots allt styrdes

av olika krafter och var inte helt fri. Att ändå samhället höll ihop under den snabba förändringen var den andra sidan av samma fenomen som bl.a. Durkheim behandlade i sin skrift om arbetsfördelningen och de olika formerna av social solidaritet. Denna spänning i individualiteten mellan frihet och bestämning var en av inspirationskällorna till att sociologin uppstod.

I och med Charles Darwins teorier om evolutionen och överlevnadskampen i naturen, fästes uppmärksamheten inom filosofin och andra vetenskaper på relationer mellan människor, grupperingar och samhällen. Filosofin fick sålunda på 1800-talet en mera sociologisk prägel och man började se kamp och konflikt som den centrala ansatsen till studier av samhället och människan.

I sociologins tidiga utveckling betonades dess natur av empirisk vetenskap. Durkheim hävdade att sociologins historia är en historia om den progressiva frigörelsen från abstrakt socialfilosofi (Giddens 1978). Man skulle istället för rent teoretiska resonemang observera samhället (empiriskt) för att få kunskap om det.

Karl Marx och Herbert Spencer kan nämnas som exempel på socialfilosofer som influerats av det evolutionistiska perspektivet. I Marx teori blev kampen en klasskamp och ett dialektiskt förhållande mellan materia och produktionsförhållanden hade fört historien framåt. Marx beskrev en samhällelig utvecklingsprocess som hade lett från feodala och agrara samhällen till kapitalistiska och industriella samhällen och skulle slutligen leda till kommunistiska samhällen. Herbert Spencer lånade i sin tur biologiska metaforer och såg samhället som ett system och som en organism som utvecklats under historiens lopp. Spencer skrev om de sociala systemens utveckling mot en högre grad av komplexitet. Han trodde mera på Lamarcks teser om att förvärvda egenskaper nedärvs än på Darwins tes om naturligt urval, som senare kommit att bli den etablerade sanningen inom biologin. Spencer förblev därför en utvecklingsoptimist, där varje steg i evolutionen var ett steg längre fram än den föregående. Spencers teori kom att bli en teori om samhälleliga framsteg och denna teori har senare kritiserats hårt.

Sociologin har haft sin glansperiod under nationalstatens tidevarv. När politiska institutioner på nationell bas skapades, uppstod också en sociologi som gick ut på att analysera sociologiska frågeställningar i det nationella samhället (Allardt 1998). Såsom Giddens skriver om nationalstaten som en modern företeelse, dvs. anknuten till och som en konsekvens av moderniteten som historisk period (Giddens 1996), så har också sociologin haft sin glansperiod under denna moderna epok. Det är också mot denna bakgrund som sociologins uppkomst i Frankrike och USA kan förstås. Dessa samhällen var de första klart politiserade och demokratiserade samhällena till skillnad från Tyskland

och Storbritannien där upplysningens idéer slog igenom senare. Stora förändringar har skett i moderniteten efter det andra världskriget. Detta har lett till att sociologin också har stött på nya problem (globaliseringen och nationalstaternas i viss utsträckning minskade betydelse) och har till vissa delar förändrats (Jfr. Albrow 1996).

Enligt Finlands under senare tid internationellt mest kända sociolog Erik Allardt blev under 1920- och 1930-talen smågruppsforskningen mindre populär. Han hävdar att metoderna antagligen var för outvecklade för experimentell gruppforskning och för möjligheten att belysa personliga relationers roll vid undersökningar av hela samhällen och större grupper. Det senare innebar att man ännu inte kunde överbrygga klyftan mellan mikro- och makrosociologi. Senare har olika sociologer försökt lösa detta problem. Bland annat Anthony Giddens och Pierre Bourdieu är sociologer som försökt koppla ihop mikro och makro. Trots att metoderna och teorierna utvecklats, finns fortfarande många obesvarade frågor i förhållandet mellan mikro- och makro. Under 1940- och 1950-talen blev smågruppsforskningen igen populär (Allardt & Littunen 1965, s. 33) och då har mycket ny sociologisk kunskap uppstått som erhållits genom experimentell metod. Numera är den experimentiella smågruppsforskningen inte längre i mode, trots att mycket sociologisk uppmärksamhet fästs vid små grupper. Man har istället börjat låna metoder från antropologin och gör forskningen med hjälp av etnografiska metoder, såsom med intervjuer och observation.

Den finländska sociologins grundare var Edvard Westermarck (Allardt 1998, s. 28). Han var i första hand antropolog och gjorde sitt fältarbete i Marocko. Han var professor vid London School of Economics and Political Science (LSE) och rektor vid Åbo Akademi. Westermarck gjorde analys av kultur, sätt och moraliska reaktioner hos individer. Han skrev bland annat om moralens relativitet och moraliska idéers uppkomst och anses tillhöra den evolutionistiska teoritraditionen. Edvard Westermarck är den genom tiderna mest kända finländska vetenskapsmannen, sociologen och forskaren.

I sociologin finns flera olika stora nationella traditioner. Tyska sociologer har ofta sin idéhistoriska bakgrund i den tyska idealismen, som har gjort deras arbete mera teoretiskt och abstrakt. I Storbritannien har den idéhistoriska bakgrunden legat i utilitarismen och idéer om samhällskontraktet, vilket gjort sociologin där mera tillämpad, empirisk och individinriktad. Den franska sociologin är en blandform mellan dessa traditioner med en stark tyngdpunkt på teori. I USA har sociologin influerats av alla dessa traditioner med stark influens från den pragmatiska filosofin. Amerikansk sociologi ligger av de europeiska skolorna närmast den brittiska.

I Finland blev studier av landsbygdsbefolkningen centrala i sociologins utveckling och tidiga stadier. I Tyskland analyserades arbetarfrågan och denna fråga påverkade den finländska sociologins utveckling så att man tillämpade den på landsbygdsfrågeställningar. Den utvecklades till en stark tradition för studier av sociala förhållanden, stratifikation (samhällets skiktning) och strukturell förändring (Allardt 1998). Den finländska sociologins rötter är emellertid huvudsakligen brittiska till följd av Westermarcks inflytande. Senare blev amerikanska influenser också viktiga (Helander 2024).

Man kan se två centrala traditioner i den finländska sociologin. Dessa är den strukturella traditionen och den kulturella traditionen. Enligt Allardt har den strukturella traditionen varit dominerande, där man undersökt strukturen och dess förändring. Allardts eget arbete om graden av arbetsfördelning och graden av krav på likformighet som förutsättningar för sammanhållning i ett samhälle är ett typiskt exempel på ett sådant strukturinriktat arbete. Senare har den strukturella traditionen kommit fram i studier av välfärdsstaten och i marxistisk forskning (Alapuro 1988). På 1980- och 1990-talet övergick många sociologer från denna ansats till studier av kultur. Man började studera livsstil i olika samhällsstrata. Pertti Alasuutari, Pekka Sulkunen, Anssi Peräkylä, Jukka Gronow och Pasi Falk kan nämnas som exempel på finländska sociologer som utvecklat den kultursociologiska traditionen (Alapuro 1998).

5.1 Sociologins fyra klassiker

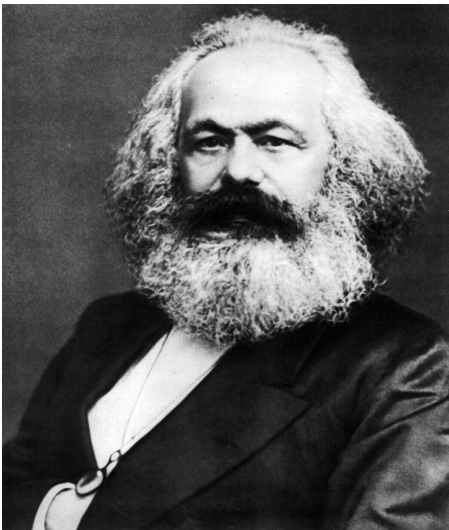
Jag kommer nedan att presentera i korthet de fyra klassikernas bidrag till sociologin. De klassiska sociologernas huvudsakliga verksamhet har gått ut på analysen av det moderna samhället, eller med andra ord analysen av moderniteten och övergången till denna epok. Med modernitet avses inte i detta sammanhang det nya och nymodiga, som ordet i vardagligt tal ofta betyder. Moderniteten utgör en bestämd epok i världshistorien som åtföljer den feodala och agrara epoken och karakteriseras bl.a. av industrialismen som produktionsform och kapitalismen som ekonomisk princip och nya, större politiska organisationer som bygger på befolkningen som politisk kraft. Senare har man börjat tala om det postmoderna, senmoderna eller globala samhället som utvecklats ur det moderna, industriella samhället och konstitueras av andra principer och har andra kännetecken.

Klassikerna tillämpar också olika metaforer för människors interaktion och samhällslivet. Karl Marx är en konfliktteoretiker. Han fäster uppmärksamheten på kamp. Émile Durkheim fäster uppmärksamheten på sammanhållning och samarbete. Max Weber fäster uppmärksamheten på

individuell meningsgivning och rationalitet. Georg Simmel kan sägas fästa uppmärksamheten på individuell variation och olikhet, men också regelbundna sociala former.

Vad är det i sociologin som uppmuntrar till återkommande uppmärksamhet på klassikernas texter? Enligt professor Pertti Töttö (1999) hänger det ihop med sociologins egenskaper som vetenskapsgren. Sociologin utvecklas inte kumulativt såsom naturvetenskaperna, där ny kunskap bygger på tidigare och är längre utvecklad. En sådan utveckling är omöjlig i sociologin eftersom det inte finns någon enighet om utgångspunkterna för den möjliga utvecklingen, om de viktiga frågorna och om svaren på dessa. Denna syn på sociologin kan diskuteras, men Töttö har till stora delar rätt när han säger att det är svårt att finna bevis för att nyare sociologi är längre utvecklad än klassikernas sociologi (Töttö, 1999).

5.1.1 Karl Marx (1818–1883)

Karl Marx av John Jabez Edwin Mayall (1813–1901). Bilden är i public domain enligt Wikimedia Commons.

Karl Marx kom från Tyskland men skrev sina viktigaste verk i London. Marx anses vara lika mycket filosof och ekonom som sociolog. Förutom den vetenskapliga verksamheten var Marx också politiskt aktiv. Användningen av Marx' lära för politiska ändamål och hans egen politiska verksamhet har i många fall överskuggat och skapat misstankar mot hans vetenskapliga verksamhet. Marx' huvudsakliga verksamhet och sociologiska relevans var emellertid den vetenskapliga analysen av kapitalismen. Marx' verksamhet går ut på analyser av kapitalistiska ekonomiska systemets funktion och frågor om kapitalismens inverkan på vardagslivet, mänskliga relationer och kulturen. Marx skriver också om det kommunistiska samhället som en framtida utvecklingsfas efter att kapitalismen

kollapsat genom revolution. Enligt Marx äger kapitalismen sådana inneboende mekanismer som gör att den oundvikligen går under som ekonomiskt system. Efter en övergångsperiod uppstår ett kommunistiskt samhälle, som Marx förhöll sig mycket optimistiskt till. Han avhöll sig ifrån att beskriva dess uppbyggnad. Det bör noteras att trots att Sovjetunionen i modifierad form kom att tillämpa Marx lära (s.k. Marxism-leninism) som statsideologi, skulle Marx inte ha betraktat sovjetsamhället som kommunistiskt. För en uppkomst av ett kommunistiskt samhälle skulle det krävas en världsrevolution. Ett kommunistiskt samhälle skulle inte kunna skapas i endast ett land.

Alienationstematiken är en viktig frågeställning i Marx' referensram. Enligt denna tematik tar samhällets blinda lagbundenheter någonting ursprungligen essentiellt från människor, nämligen möjligheten till medveten kontroll av sitt eget liv och sitt samhälle. Människan främmandegörs i sin miljö. Människans främlingskap och frigörelse är ett viktigt tema i Marx' ungdomsskrifter. Alienationsteorierna handlar om grundläggande splittring mellan jag och icke-jag. Ett slags fundamentalt främlingskap, ett avhändande av något livsviktigt och ett utarmande, en förvandling till främmande objekt och ett materialiserande som förhindrar självförverkligande (Dahlström, 1978).

Marx' alienationsteorier består av **a)** den s.k. *reifikationsteorin* (teorin om förtingligande), som innebär förändrade relationer mellan människorna p.g.a. bytshushållningens och marknadshushållningens utvidgning. I denna utveckling har relationerna mellan människorna kommit att kännetecknas av beräknande affärsmässighet, där människors och varors värde ligger i deras bytesvärde (Dahlström, 1978). I förkapitalistiska samhället låg varans värde i bruksvärdet. Reifikationen är både objektiv och subjektiv. Objektivt handlar det om förändringar i samhällsstrukturen. Agrara ståndssamhällets sociala band och gruppbildningar upplöstes genom urbanisering, industrialisering, ökad bytshushållning och vidgade marknader. I och med dessa förändringar skedde en förändring av värderingar, normer och livsinställning (dvs. kultur). Subjektivt är det fråga om individens upplevelse av dessa förändringar i form av främlingskap (Dahlström, 1978). Processen har analyserats av många olika sociologer genom olika typer av begrepp. Här ser vi i Marx' teori ett exempel på hur kultur och medvetande styrs av samhällsstrukturen, dvs. hur samhället går in i individen. Marx var en ren systemteoretiker och det fanns inte plats i hans referensram för ett självständigt kulturbegrepp, som inte endast är en avspiegling av materiella förhållanden. Kulturen är i Marx analys reducerbar till ekonomiska lagbundenheter. Detta har senare kritiserats hårt och har efter den marxistiska sociologins renässans (också i Finland) lett till ökade studier av kulturella frågeställningar.

Den andra huvudlinjen i alienationsteorierna är **b)** *teorin om alienation i arbetet*. Denna hänger ihop med att arbetet blivit mera specialiserat och styrs av opersonliga krafter såsom vinst och marknadsintressen. Arbetet är indelat på arbetsgivare och löntagare och arbetarens arbetsinsats objektifieras, den mänskliga arbetskraften har blivit en vara. Löntagaren har inte inflytande över arbetet eller dess slutprodukt. Denna alienation sker också objektivt och subjektivt, dvs. både som förändringar i produktionslivet och som arbetarnas upplevelse av främlingskap i det kapitalistiska arbetet. I vissa skrifter är den ökade arbetsfördelningen den viktigaste orsaken till alienation. Arbetsfördelningen gör att arbetet blir specialiserat och kräver eller värdesätter inga

specialkunskaper hos arbetaren. Arbetsprocessen blir snuttifierad och arbetaren har ingen överblick över hela processen, utan sköter bara en liten begränsad uppgift, som inte kräver några specialfärdigheter. Arbetet vid löpande band utgör det tydligaste exemplet. Arbetet blir en vara som värdesätts i pengar. Arbetarklassens främlingsskap och maktlöshet i det kapitalistiska samhället hänger ihop med den exploatering som kapitalisterna genomför i och med att de kan tillägna sig produktionslivets resultat på löntagarnas bekostnad (Dahlström, 1978).

Den andra viktiga delen i Marx' arbete är den så kallade *materialistiska historieuppfattningen*. Det som enligt Marx sätter historia i rörelse och som skapar social förändring är inte människors idéer, utan samhällets ekonomiska förhållanden. Förändringsprocessen är s.k. *dialektisk*, dvs. ur en situation framväxer något som är i konflikt med sitt ursprung och denna konflikt ger upphov till en ny situation. Denna nya situation ger upphov till en ny konflikt osv. Utvecklingen av s.k. produktivkrafter (arbetskraft, produktionsmedel ex. verktyg och maskiner, kunskap och teknik samt naturresurser) är det väsentliga i denna process. Förhållandet mellan produktivkrafterna och produktionsförhållandena är den grundläggande dialektiska motsättningen som fungerar som historiens drivkraft, exempelvis jordägoförhållanden i det feodala samhället och lönearbete i det industriella samhället. Produktionsrelationer och andra faktorer som tillhör den s.k. överbyggnaden släpar efter och anpassar sig till utvecklingen.

De viktiga ingredienserna i Marx samhällsanalys är följande nivåer:

1. Produktivkrafterna: produktionsmedlen, maskinerna, arbetskraften och arbetsfördelningen.
2. Produktionsförhållandena: egendomsförhållandena och produktionens organisation.
3. Klasserna och relationerna mellan klasserna (klasskampen).
4. Staten och de rättsliga förhållandena.
5. Idéerna, tänkandet, religionen och filosofin.

Av dessa utgör nivåerna 1 och 2 de som kallas basen och nivåerna 4 och 5 överbyggnaden. Nivå 3 är en förmedlande länk mellan basen och överbyggnaden.

Den förhistoriska perioden utmärktes av primitiv kommunism utan arbetsfördelning, klasser och stat och samtidigt fattigdom och brist på bildning. Under den historiska epoken uppstår mera avancerade produktionsmedel, en mera utvecklad arbetsfördelning, social differentiering, samhällsklasser, statlig tvångsmakt, egendom, klassexploatering och klasskamp. Det är denna

period som Marx är mest intresserad av. Kommunismen, sluttillståndet, karakteriseras av a) att de materiella behoven kan tillfredsställas utan kamp, b) av egendomsgemenskap, c) av försvinnandet av klasser och stat, d) av en gemenskap där människorna lever i fullständig frihet med obegränsade materiella och kulturella utvecklingsmöjligheter. De ekonomiska förhållandena utgör drivkraften i utvecklingen och den grund (bas) på vilken den övriga samhällsbyggnaden vilar (Dahlström, 1978).

Det historiska förloppet kan i korthet beskrivas på följande sätt: Endast arbetskraften nyskapar värde, inte produktionsmedlen. Arbetskraften betalas, men detta värde är mindre än det kapitalisten kan få ut vid utnyttjande av arbetskraften. Arbetskraftens värde är lika med värdet av det som behövs för arbetskraftens reproduktion (återskapande, dvs. mat, bostad, försörjning av barn osv.). Den produktion och det värde som skapas utöver detta reproduktionsbehov och det som förbrukas på produktionsmedel (maskiner, byggnader osv.) kallas *mervärde*. Genom att arbetsgivaren tar åt sig det värde som finns utöver arbetskraftens reproduktion, skapas utsugning av arbetarklassen. Utsugningen intar olika grader. På grund av att profiten (vinsten) är den viktiga och nödvändiga målsättningen i kapitalistens verksamhet, måste graden av utsugning öka, dvs. graden av exploatering av arbetskraften ökar. En stor del av mervärdet investeras i maskiner, byggnader, råvarulager och arbetskraft, man skapar *kapitalackumulation*. Eftersom större kapitalanhopningar växer snabbare, *koncentreras* kapitalet. I denna process går mindre företag under och dessa befolkningssegment faller ner i *proletariatet* (de egendomslösa, arbetarklassen). Detta leder till en ökning av den arbetssökande befolkningen, som drar ner värdet på arbetet. Det ökade utbudet av arbetskraft sänker priset på arbetet och kallas *utarmningen*, dvs. fattigdomen ökar. Minskad köpkraft leder till överproduktion, ekonomiska konjunkturvägar och ekonomiska kriser. Under dessa kriser klarar sig endast de starkaste företagen och mindre slås ut med en ökning av proletariatet som följd. Koncentrationen ökar med andra ord. Proletariatet stiger emot denna process när de ifrån att vara "*klass i sig*" (objektivt) blir "*klass för sig*", dvs. skapar klassmedvetande och -mobilisering. Detta händer emellertid inte alltid p.g.a. "*det falska medvetandet*", dvs. arbetarklassen anammar kapitalisternas, den härskande klassens ideologi, som dominerar i samhället, och inser inte sitt klassintresse. När denna mobilisering sedan i det revolutionära skedet oundvikligen inträffar kullkastas det kapitalistiska produktionssystemet och samhället övergår till kommunism.

Den tredje delen i Marx arbete är den *politiska ekonomivetenskapens kritik*. I denna del studerade Marx klassiska ekonomers, såsom Adam Smiths och David Ricardos, arbeten och lade fram kritik om synen på harmonierande intressen i det kapitalistiska systemet. Enligt Marx karakteriserades

förhållandet mellan klasserna av en konflikt och en klasskamp, inte harmoni. *Kapitalismen är den grundläggande principen för moderniteten i Karl Marx' modernitetsanalys.*

5.1.2 Émile Durkheim (1858–1919)

Émile Durkheim av okänd fotograf. Bilden är i public domain enligt Wikimedia Commons.

Émile Durkheim var verksam i Bourdeaux och Paris. Durkheim hade stort inflytande på senare sociologi i USA och Frankrike. I USA kom Durkheims sociologi att utvecklas i funktionalistisk riktning (Parsons, Merton) och i Frankrike i strukturalistisk riktning (Saussure).

Durkheim fokuserade sig på några teman som han arbetade med: **a)** Ett av hans bedrifter var inrättandet av sociologin som en empirisk vetenskap. Durkheim fortsatte på Comtes linje, att poängtera att sociologin är ett självständigt ämnesområde, men försökte utveckla den metodologiskt mot större precision. **b)** Durkheim koncentrerade sig också på frågeställningen om den ökade individualismen i det moderna samhället. Individualistiska idéers uppkomst i samhället återspeglade en ny form för social ordning som ersätter det traditionella samhället **c)** Han kritiserade konservativas förslag om återgång till ett moraliskt system som tillhörde det förgångna och utilitaristernas syn på samhället som endast en fråga om kontrakt mellan fria individer. Han påvisade också att samhällsmoralen och den moraliska auktoriteten förändrades i det moderna samhället från s.k. mekanisk solidaritet till organisk solidaritet (se nedan). Han hävdade också att i kontrakten finns alltid icke-kontraktuellt – moraliskt – med, som gör att avtalen efterföljs. **d)** Slutligen fäste Durkheim stor uppmärksamhet vid samhällsvetenskapernas praktiska användbarhet. Han ansåg att sociologens praktiska uppgift är den samma som läkarens, som använder sig av vetenskapliga metoder för att skilja mellan sjukdom och hälsa (Giddens, 1978). Genom sin politiska och interventionistiska (ingripande) inriktning kom Durkheim att ha vissa likheter med Karl Marx, även om Durkheims teori aldrig kom att få lika stor samhällspolitisk betydelse.

Durkheims viktigaste böcker är *Om den sociala arbetsdelning* (i dansk översättning³. På engelska: *The Division of Labor in Society*) (1893), *Sociologins metodregler* (*The Rules of Sociological Method*) (1895), *Själv mordet* (*The Suicide*) (1897) och *The Elementary Forms of the Religious Life* (1912) (Översatt till finska med titeln: *Uskontoelämän alkeismuodot*). Jag skall i det följande i korthet beskriva dessa delar av Durkheims verksamhet.

The Division of Labor in Society är Durkheims doktorsavhandling och handlar om den (på den tiden) nya arbetsfördelningen i det moderna samhället. Boken riktade sig mot den traditionella moralfilosofin som inte studerade moral empiriskt (genom observation), utan bestämde moral a priori (på förhand, oberoende av erfarenhet). Moral var enligt Durkheim precis som andra samhälleliga fenomen ett faktum som kunde och skulle studeras som vilket som helst annat fenomen. Moralen var beroende av de sociala förhållanden den framkom i och därför skulle moralen i ett bestämt samhälle vara olämplig i ett annat samhälle. Durkheim deltog i debatten om den ökade arbetsfördelningen och kritiserade i boken Herbert Spencers uppfattning att sammanhållning i samhället uppstod automatiskt när människor i sitt egenintresse gjorde avtal med andra individer. Durkheim menade att avtalen i sig själva redan föregicks av moral, vilket gör att man kan vänta sig att avtalen efterlevs. Därför kan moralen inte förklaras som ett resultat av utbyte såsom Spencer hävdade. Utbyte kunde alltså inte äga rum utan att den föregicks av moral. Durkheim kritiserade också August Comtes uppfattning att sammanhållningen alltid förutsätter ett starkt kollektivt medvetande (gemensam uppfattning om rätt och fel) och att försvagningen av detta leder till en minskad samhällelig sammanhållning. Durkheim menade istället att det moraliska liktänkandet var viktigt för den sociala sammanhållningen endast i samhällen med låg arbetsfördelning, samhällen som karakteriserades av **mekanisk solidaritet**. Den mekaniska solidariteten innebär att människorna i samhället ännu inte är ömsesidigt beroende av varandra och ifall en del av samhället försvinner, påverkas inte samhällets funktion. I den höga arbetsfördelningens samhälle finns däremot **organisk solidaritet**. I denna solidaritet är människorna specialiserade och därför ömsesidigt beroende av varandra, såsom en växts olika organ är beroende av varandra. Denna organiska solidaritet bygger på utbyten, men kan inte ses som automatiskt resultat av egenintresse, utan återspeglar uppkomsten av en ny moralisk princip, samarbetet. För att analysera övergången från mekanisk till organisk solidaritet undersökte Durkheim lagen. Lagen var ett uttryck för moralen i samhället och förändringar i lagarna visar förändringen i samhällets moraliska ordning. Lagars sanktioner kan indelas i *repressiva* sanktioner (straffrätt) och *återställande* sanktioner (civilrätt). De repressiva sanktionerna dominerar i

3. Finns delvis översatt till och publicerad på svenska i Tidskriften Fronesis nr 58–59, 2018, s. 33–42.

mekaniska solidaritetens samhällen, medan de återställande dominerar i den organiska solidariteten. Ju större övervikt repressiva sanktioner har, enligt Durkheim, desto starkare är det kollektiva medvetandet. I mekanisk solidaritet dominerar kollektivet över individen och det finns endast liten utveckling av individuellt medvetande. Samhällen utvecklas evolutionärt mot större arbetsfördelning med organisk solidaritet som kännetecknas av en ökning av de återställande sanktionerna. Den organiska solidariteten förutsätter inte likhet, utan skillnad och specialisering mellan individerna. Enligt Durkheim uppstår den ökade arbetsfördelningen genom s.k. *moralisk täthet* som uppstår genom att befolkningen ökar. Durkheim menar att på samma sätt som specialisering uppstår i naturen vid populationsökning, så uppstår också arbetsfördelning i samhället när befolkningen ökar och olika grupper kommer i kontakt med varandra.

Durkheim presenterar också i boken sin syn på frihet. Frihet är ingenting som finns som en central och inneboende, eller naturlig, aspekt hos människan, utan uppstår historiskt i och med samhällets utveckling. Medlemskap i samhället gör friheten möjlig enligt Durkheim, eftersom individen värnas från en kamp om överlevnad. Utsagan ”ensam kommer du fram snabbt, men tillsammans kommer vi långt” eller den kändare varianten ”Om du vill gå snabbt, gå ensam. Om du vill gå långt, gå tillsammans” kan exemplifiera detta. Det sista kapitlet i boken är en pessimistisk beskrivning av det europeiska samhällets kris. Enligt Durkheim är samhället i en övergångsfas på vägen mot organisk solidaritet och moralisk individualitet. Övergångsfasen kännetecknas av klasskamp och *anomi* (normlöshet, situation där sociala normer förlorat sitt grepp över individen). När industriella intresseförhandlingar inleds och den strukturella förändringen av arbetslivet har genomgått, där den sistnämnda framkallas med hjälp av staten och korporationer, uppnås en moralisk reglering av industrin som i sin tur avskaffar anomi. Den organiska solidariteten förutsätter social rättvisa och jämlika möjligheter för att kunna fungera "normalt". *Arbetsfördelningen är den grundläggande principen i Durkheims modernitetsanalys.*

Durkheim skrev en bok om den sociologiska metoden (*Sociologins metodregler* [1895] 1978) och tillämpade den i boken "Själv mordet". Durkheim hävdade att sociala fenomen skulle betraktas som ting, dvs. som saker som äger en existens utanför individerna och inte kan reduceras till aggregerade individuella handlingar. Han åskådliggjorde detta genom att använda metaforen om bronsens hårdhet. Hårdheten kan inte förstås genom koppar, ten och bly som är dess mjuka ingredienser. Hårdheten består istället i deras blandning. Sociala fakta skall studeras empiriskt och detta kan göras ifall man genomför en nödvändig distansering från samhället. Distanseringen möjliggör erkännandet av samhällets objektiva existens som självständig från varje enskild individ.

Det karakteristiska för ett ting är att den inte påverkas av viljan, utan existerar oavsett. Individen föds in i ett samhälle som redan är organiserat och som därför formar individens personliga utveckling. Samhället kan ha en organisation som är stabil på bestämda punkter i flera århundraden medan generationer av individer lever sina liv och dör. Individen är därför ett element i en helhet, en enskild del i ett mycket större system. Helhetens egenskaper kan inte bestämmas utifrån individernas egenskaper. Sociala faktas bestämmande karaktär utgår från deras externa karaktär i likhet med den fysiska världen som vi rör oss i. Sociala fakta existerar oberoende av vårt medvetande. I Självmordet visade Durkheim att förekomsten av självmord inte kunde förklaras med icke-sociala faktorer. Självmordet är enligt Durkheim ett socialt faktum med hänsyn till dess distribution och måste också förklaras med hjälp av sociala fakta. Självmordsfrekvensen är rätt stabil i ett bestämt samhälle från år till år. Detta visar att det är fråga om ett socialt faktum. Durkheim noterade att självmordsfrekvensen var högst i protestantiska områden och lägst i katolska. I områden med en blandning av protestanter och katoliker var självmordsfrekvensen mittemellan. Han jämförde den katolska och protestantiska kyrkan och fann att den katolska är ett starkare integrerat samfund. Han valde sedan att se på andra faktorer som betecknar samhällelig integration och fann att självmordsfrekvensen är högre bland ensamma människor än bland människor med många barn. Självmordsförekomsten är alltså relaterad till social integration. Detta kallade Durkheim för **egoistiskt självmord**. Den andra självmordstypen kallas **anomiskt självmord**. Förändringar i ekonomin hade ett samband med självmordsfrekvensen. Under snabb ekonomisk förändring, tenderade normerna bli mera oklara och det som individen kunde vänta sig i termer av ekonomisk framgång blev oklarare. De individuella önskemålen var inte reglerade i den moderna arbetsfördelningen. Tidigare var önskemålen bestämda av tradition och gud och ansågs inte kunna förändras. I den nya situationen fanns ingen bestämd referenspunkt för vad som är rimligt att förvänta sig, och i denna situation är t.o.m. framgångsrika individer missnöjda med sin lott. Det anomiska självmordet hänger ihop med samhällets förändring och övergång och kommer att minska i och med återmoraliseringen av det industriella systemet. Motsatsen till det egoistiska självmordet, är det s.k. **altruistiska självmordet**. I sin tidigare verksamhet hade Durkheim ansett att självmord inte förekommer i enkla samhällen. Han ändrade sig emellertid senare och det altruistiska självmordet kom att beteckna den självmordstyp som hänger huvudsakligen i enkla samhällen ihop med mekanisk solidaritet. Denna självmordstyp sammanhänger t.ex. med att en sjuk individ tar livet av sig för att inte belasta sin omgivning. Självmordet hänger i detta sammanhang ihop med individens integration i samhället, inte hans icke-integration (Giddens, 1978). Det finns ytterligare en fjärde självmordstyp som kallas **fatalistiskt självmord**.

Durkheim skrev mot slutet av sin karriär en bok om religionen. I Giddens grundbok i sociologi finns en relativt utförlig beskrivning av de olika aspekterna i Durkheims religionssociologi (Giddens 1998). Därför beskrivs den endast kort i detta sammanhang. Durkheim var enligt egen utsago en agnostiker. I sin sociologi var han intresserad av religionens sociala ursprung och natur. Religionen har enligt Durkheim sitt ursprung i livets praktiska krav i samhället. Människor uppfann inte först gudar och kopplade sedan dessa till sin sociala aktivitet, utan formuleringen av religiösa trosföreställningar uttrycker sociala stämningar. I enkla samhällen är religionen den huvudsakliga källan till social *kohesion* (sammanhållning) och är källan för altruistiska (icke-egennyttiga) attityder som begränsar egoismen eftersom de riktar in människan mot uppoffring och någonting annat än sig själv. Durkheims begrepp mekanisk solidaritet utgick ifrån denna typ av resonemang. Durkheim avisar att religion vore nödvändigtvis relaterad till övernaturliga varelser som gudar, och istället framför han att religiösa trosföreställningar uttrycker den sociala helhetens egenskaper. Giddens hävdar att Durkheims bok "*The Elementary forms of Religious life*" var en direkt fortsättning på hans tidigare teorier, medan andra Durkheim-specialister anser att denna bok innebär en grundläggande förändring i tyngdpunkt.

Enligt Parsons är Durkheims centrala tema att studera ett klassiskt problem hur samhället hålls ihop och inte kollapsar i en kamp med alla individer mot varandra. Huvudtematiken är sålunda inte moralen och arbetsfördelningen, utan den sociala sammanhållningen. Giddens anser däremot att social sammanhållning inte intresserade Durkheim i någon stor utsträckning. Det nya i Durkheims tänkande är att han för första gången fäster uppmärksamheten på andra forskares nya etnologiska undersökningar av traditionella samhällen. För det andra kom Durkheim i boken fram till att erkänna den centrala betydelsen som ritual och ceremoni har i bibehållning av religiös tro. Som tredje förändring nämner Giddens Durkheims mer direkta intresse för religiösa trosföreställningars kunskapsmässiga innehåll. Han förändrade sin terminologi och började ersätta begreppet kollektivt medvetande med kollektiv representation eller idé. Hans tes var att på samma sätt som moralen hade ett socialt ursprung, så hade också det religiösa innehållet det (dvs. människans mest grundläggande tanke kategorier) (Giddens, 1978). Denna del av Durkheims teori har kommit att inspirera kunskapssociologin och kultursociologin. Han definierade studieobjektet genom att säga att religion inte nödvändigtvis handlar om något övernaturligt. Det övernaturliga har uppstått relativt nyligen i och med att en viss rudimentär grad av sekularisering (världslighet) uppstått, där det övernaturliga ses i kontrast till det naturligas lagbundenheter. Inte heller existensen av gud (teism) är nödvändig för en religion, eftersom t.ex. buddismen är en religion utan gud. Det

viktigaste i det religiösa är attityden som det bemöts med. Den är åtskild från vanligt, dagligt liv. Det finns en grundläggande indelning i heligt och världsligt och relationen mellan dessa är klart definierad genom reningsritualer och avskildhet, t.ex. i kloster. Utöver denna innehållsliga princip, utmärks religionen också av praktiker, ritualer och ceremonier. Alla religioner inbegriper en kyrka, dvs. en reglerad social organisation bland de troende. Magi till skillnad från religion inbegriper ritualer men har oftast ingen kyrka. Religion definieras som:

"A unified system of beliefs and practices relative to sacred things, that is to say, things apart and forbidden — beliefs and practices which unite into one single moral community called a church, all those who adhere to them" (Giddens 1978).

5.1.3 Max Weber (1864–1920)

Max Weber var verksam i många vetenskapsgrenar och var professor vid flera universitet i Tyskland. Weber var en encyklopedisk tänkare som behandlade många olika ämnesområden såsom historia, filosofi, ekonomi, statslära, juridik och sociologi och var också politiskt en engagerad nationalist. Weber är mest inflytelserik av alla klassiker, även om alla har sina efterföljare. Eftersom Webers verksamhet är så omfattande och finns utförligt beskrivet i både Bergers och Giddens grundböcker, kommer denna presentation endast i korthet att ta upp hans viktigaste bidrag till sociologin.

Max Weber, 1918 av Ernst Gottmann (1874–1932). Bilden är i public domain enligt Wikimedia Commons

Max Weber förde fram den s.k förståelsesociologin som sociologisk metod. I denna metod skulle sociologen "känna sig in i" individens subjektiva uppfattningar och det meningsinnehåll som individen ger sin handling.

Det är ofta svårt att uppnå tillfredsställande bevis med denna metod, eftersom sociologen ofta inte helt kan sätta sig in i alla mål och värderingar som andra människor har. Detta blir allt svårare ju

mer olikt studieobjektet är från en själv. Sociologen styrs i denna verksamhet av värdefrihet, dvs. sociologen frigör sig från förutfattade meningar. Det andra viktiga metodologiska bidraget Weber gav var introducerandet av **idealtyper**. Forskaren skapar "rena typer" i syfte att renodla sin analys och möjliggöra generaliseringar. Idealtypen är forskarens mer eller mindre godtyckliga (intuitiva) renodling av vissa drag av verkligheten.

Weber skrev bl.a. om börsen, om olika källor till auktoritet, om samhällsklasser och statusgrupper, om rationalitet, byråkrati och om kapitalismens uppkomst i Europa. *Webers analys av moderniteten bygger på analysen av rationalitet*. Utvidgning av det rationella som organiseringsprincip är kännetecknande för moderniteten enligt Weber. Den mest rationella organisationsformen – den byråkratiska organisationsformen – har enligt Weber följande egenskaper:

1. "Befattningshavarna är personligen fria och underkastade systemets auktoritet bara i sina ämbetsplikter.
2. Befattningshavarna är inordnade i en fast hierarki.
3. Varje befattningshavares kompetensområde är noga bestämt och avgränsat.
4. Befattningshavarens relation till organisationen är en kontraktsrelation, som principiellt baseras på fritt urval mellan kandidater till befattningen.
5. Urvalet baseras på kandidaternas tekniska kvalifikationer, vilka i de mest rationella fallen prövas genom examina.
6. Befattningshavarna avlönas med en fast lön i pengar, vilken ofta är förbunden med pensionsrättigheter. De kan bara under vissa omständigheter avskedas, men är alltid själva fria att lämna sin anställning. Lönens storlek bestäms i första hand av befattningens rang i hierarkin, men dessutom brukar man ta hänsyn till vilket ansvar befattningen medför och även befattningshavarens krav på en "ståndsmässig" lön.
7. Befattningen är innehavarens enda eller huvudsakliga yrke.
8. Befattningen ingår i en karriärstege. Befordran sker efter senioritet eller prestation – eller båda – och avgörs av överordnade.
9. Befattningshavaren äger inte "produktionsmedlen" och har ingen a priori-rätt till sin befattning.

10. Befattningshavaren är underordnad strikt disciplin och kontroll i sin ämbetsutövning.”
(Johansson 1978, 51).

Genom byråkratiseringen eliminerades enligt Weber kärlek, hat och alla rent personliga, irrationella och känslomässiga element från officiella affärer. Han använde ofta jämförelsen med en maskin när han beskrev byråkratin. Samtidigt som denna organisationsform är ytterst effektiv, skapar den en ”järnbur” eller ”ett fodral hårt som stål” som man inte kan fly. Enskilda människor är maktlösa i denna rationalisering, men organisationen är stark och effektiv.

Makt definierar Weber som "sannolikheten att en individ i en social relation får sin vilja igenom trots motstånd från andra individers sida och oberoende av orsaken till denna sannolikhet". Auktoritet definieras på följande sätt: "sannolikheten att en order med ett givet innehåll åtlyds av specifikt angivbara personer". Weber presenterar följande källor till auktoritet: **a)** traditionell auktoritet, såsom präster, kungar osv. **b)** karismatisk auktoritet (se ovan karisma) **c)** legal-rationell auktoritet.

I "*Protestantismens etik och kapitalismens anda*" jämför Weber Europas historia med andra världsdelars. Han funderar på den grundläggande frågeställningen varför kapitalismen uppstår i Europa trots att samhällsutvecklingen här inte är på samma nivå som t.ex i Kina. I boken söker Weber efter innebörden av arbete i allmänhet och ekonomisk aktivitet i synnerhet för dem som var engagerade i det moderna industrialiserade och byråkratiserade samhället. Han konstaterar att kristendomens reformation, och i synnerhet uppkomsten av kalvinismen, skapar en människogrupp som får ett annat förhållningssätt till arbete. Gruppen investerar sin vinst i ny produktion och uppfattar det som sin plikt att öka sitt kapital genom flitigt arbete. En specialiserad yrkesroll betonas på bekostnad av alla andra roller som en individ har. Detta utmärker de industrialiserade länderna och är en förutsättning för att den byråkratiska organisationsformen, som också utmärker dessa länder, skall fungera. Arbetet och den ekonomiska aktiviteten måste ha en innebörd för individen, som gör att han finner sig i den tvångströja som en specialiserad yrkesroll innebär. Denna inställning har sitt ursprung i vissa religiösa trossatser inom protestantismen, speciellt dess kalvinska form. Den kalvinska predestinationsläran gav psykologisk sanktion åt vad han kallade "den kapitalistiska andan". Individen kunde inte veta huruvida hon hörde till de utvalda. Intensivt arbete rekommenderades som det bästa medlet att bekämpa syndiga tvivel. Arbete till Guds ära och inte till köttets förnöjelse är vad Gud fordrar. Med denna kulturbetonande tolkning kritiserade han Marx' historiska materialism, som Weber såg som en förenkling av orsakssammanhangen bakom kapitalismens uppkomst (Johansson 1978). I Finland har Max Webers sociologi diskuterats och

presenterats av framförallt Tapani Hietaniemi, Timo Kyntäjä och av Jukka Gronow (Helander 2024, 283).

5.1.4 Georg Simmel (1858–1918)

Georg Simmel av Julius Cornelius Schaarwächter (1847–1904). Bilden är i public domain enligt Wikimedia Commons

Georg Simmel var verksam i Berlin och Strasbourg. Simmels plats bland klassikerna är omstridd och han är också mindre känd än de tre övriga klassikerna. Han skapade aldrig en skolbildning som skulle ha kunnat ärvas av senare sociologgenerationer. Det finns ingen likadan simmelsk sociologi som det finns marxistisk, weberiansk och durkheimiansk. Simmel hade emellertid inflytande på samtida sociologer, bl.a. på Weber (Kivisto, 1988, s. 123). I Finland var Arto Noro en Simmelkännare

Simmel är en kulturteoretiker och analyserar modernitetens kultur. Han beskrev olika sociala personlighetstyper och typer av interaktion såsom utbyte, konflikt och sociabilitet. Han skrev om ämnen som inte var traditionellt sociologiska såsom vad som händer till vasens estetiska värde när den tillfogas ett handtag som har nyttokaraktär.

Simmel var inte intresserad av att förändra världen såsom Durkheim och Marx. Han var en observatör på avstånd. Två viktiga teoretiska aspekter framförs i Simmels skrifter. Den första är fenomenet *pengar*, eftersom modernitetens kultur enligt Simmel byggde på ett ekonomiskt system baserat på pengar. Simmels syfte med filosofin om pengar (1907) var att erbjuda en komplettering till historisk materialism (Marx). Han koncentrerade sig inte på materiella förhållanden – ekonomiska faktorer – som ledde till penningekonominns uppkomst, utan analyserade de varierande sätt som penningekonomin förändrar kulturen och individens relationer med andra. Pengar har inget värde i sig själv, utan fungerar som redskap som möjliggör utbyte av varor och tjänster. De är instrumentella, abstrakta och opersonliga. Objektivt sett är de ingenting annat än ett medel för att nå en målsättning. Pengar uppmuntrar till en rationell inriktning i samhället, men den kan bli irrationell

hos vissa människor som behandlar pengar som själva målsättningen. Eftersom pengar avskaffar känslomässig inblandning i ekonomiskt utbyte, blir det möjligt att utvidga bredden av handelspartners. Pengar breddar individuella friheten genom att utmana de övergripande bindningarna till primärgruppen (familjen eller stammen) och möjliggör en individualistisk världshållning. Pengar uppmuntrar individen till framtidsinriktning – till att se världen i termer av nyhet och förändring – och undergräver respekten för och bindningen till traditionen. Trots att detta är frigörande så skapar pengar barriärer mellan människor och blir lätt ett absolut värde i sig själv. Pengar ger den sociala världen ordning utan beaktande av värderingar, trosföreställningar och känslomässiga inriktningar hos människorna i samhället (Kivistö 1998, s. 123–127). Pengar är rationalistiska till sin karaktär i likhet med Webers byråkratiska princip.

Den andra viktiga teoretiska aspekten i Simmels arbete är *staden* eftersom modernitetens kultur visar sig tydligast i städerna. Simmel var som Durkheim intresserad av differentieringen i det moderna samhället. Han koncentrerade sig inte på arbetsfördelningen, utan vardagslivets mångdimensionalitet. Det moderna samhället är pluralistiskt enligt Simmel, vilket betyder att människorna lever i knutpunkten mellan otaliga sociala kretsar. Detta är en annorlunda situation än tidigare där identiteten i huvudsak erhöles från *en* bestämd grupp. Alla dessa sociala kretsar tar delar av individens tid, energi och förpliktelser i anspråk. I sådan miljö erhåller individen en tämligen hög grad av autonomi och flexibilitet i hens uppfyllande av olika sociala kretsars krav. Personen deltar frivilligt i kretsen (Kivisto 1988, s. 127–128). Detta kan jämföras med kontingensteoretiska resonemang som nämnts i inledningen till avsnittet om [frihet och bestämning](#). Delar av individens liv är dolda för medlemmarna i de olika grupperna som personen deltar i. Individens inre värld kan innehålla hemligheter som inte ens avslöjas för de som står individen närmast. Simmel var den första sociolog som skrev grundligt om modernt stadsliv. Han skrev bland annat om tiden och klockan som organisatör av stadslivet. Simmels intresse för staden inspirerade senare bl.a. den så kallade Chicagoskolans och närmare bestämt Rober E. Parks stadsstudier i USA.

Simmels intresse för fritiden och konsumtionen är intressanta i detta sammanhang. Han var den första sociologen som fäste uppmärksamhet på detta område, som senare har kommit att bli ett av den s.k. postmoderna sociologins kärnområden. Simmel ansåg att vi lever i en mera orolig tid eftersom den erbjuder så mycket flera val för konsumenten än tidigare. Människorna kan sålunda särskilja sig från varandra. Människorna kommer att attraheras till nya och annorlunda moderiktningar i allt högre grad för att bibehålla vad de uppfattar som en särskild personlig identitet (Kivisto, 1988, s. 130). I senmodern teori har man börjat se den sociala anknytning som mode och subkulturer numera erbjuder som en trygghetskapande faktor i en allt snabbare föränderlig och

avtraditionaliserad värld där människan är kastad ut i individualitet. Mode är emellertid inte endast en fråga om individuella val, utan dessa val styrs av klassindelningar och social mobilitet. Detta område har belysts av bl.a. Pierre Bourdieu, som inte endast ser mode som en avspegling av klassindelningar, utan också en mekanism som upprätthåller och skapar klassindelningar. Simmel är en klassiker som är mycket relevant i kultursociologiska resonemang.

6 Övningsuppgifter

Följande frågor kan användas som instuderingsfrågor eller för examination av kursinnehållet.

1. Beskriv Durkheims syn på religion.
2. Jämför Marx och Webers syn på det moderna samhällets uppkomst.
3. Diskutera möjligheterna individen har till frihet och lösgörelse från den samhälleliga bestämningen.

7 Källor och referenser

Ahrne Göran & Roman Christine & Franzén Mats: Det sociala landskapet: kapitel 1 plus ett antal sidor.

Alapuro Risto: Structural Tradition and Cultural Studies in Finnish Sociology. I Göran Therborn & Margareta Bertilsson (red.): From a Doll's House to the Welfare State: Reflections on Nordic Sociology, ISA-publications, Montreal 1998.

Albrow Martin: The Global Age. State and Society Beyond Modernity. Polity Press, Cambridge 1996.

Allardt Erik & Littunen Yrjö: Sociologi. Almqvist & Wiksell, Uppsala 1965.

Allardt Erik: Sosiologia 1. WSOY, Juva 1983.

Allardt Erik: Lessons from the rise of a national sociological heritage. I Göran Therborn & Margareta Bertilsson (red) From a Doll's House to the Welfare State: Reflections on Nordic Sociology, ISA-publications, Montreal 1998.

Bauman Zygmunt: Att tänka sociologiskt. Korpen, Göteborg 1992.

Berger Peter L.: Inbjudan till sociologi: ett humanistiskt perspektiv. 1. uppl., 4. tr. Rabén & Sjögren, Stockholm 1980.

Bourdieu Pierre & Waquant Loic: J.D.: Refleksiiviseen sosiologiaan. Joensuu University Press, Jyväskylä 1995.

Dahlström Edmund: Karl Marx' samhällsteorier. I Johan Asplund (red.): Sociologiska teorier. Almqvist & Wiksell, Uppsala 1978.

Durkheim Émile: Sociologins metodregler. Korpen, Göteborg 1978.

Giddens Anthony: Durkheim. Fontana Modern Masters, Fontana Press, London 1978.

Giddens Anthony: Modernitetens följder. Studentlitteratur, Lund 1996.

Giddens Anthony: Sociologi. 2. uppl. Studentlitteratur, Lund 1998.

Goldschmidt Verner: Sociologi. Sesam, systematisk leksikon. Forlaget Skrifola, København 1971–1978

Grigg Richard A.: Milgram's Obedience Study: A Contentious Classic Reinterpreted. Teaching of Psychology, 1/2017, s. 32–37.

Hall Stuart: Introduction to section 5: Conformity, Consensus and Conflict. I David Potter et al. (eds.): Society and the Social Sciences. An Introduction. Routledge & Kegan Paul in association with The Open University Press, London 1981.

Haney Craig, Banks Curtis and Zimbardo Philip: A study of prisoners and guards in a simulated prison. I David Potter et al. (eds.): Society and the Social Sciences. An Introduction. Routledge & Kegan Paul in association with The Open University Press, 1981.

Helander Mika: Westermarck-seura sosiologian diffuusion kanavana. I Mikko Lagerspetz (red.): Westermarck-seura suomalaisessa sosiologiassa. Vastapaino, Tampere 2024, s. 263–290.

Johansson Sten: Max Weber. I Johan Asplund (red.): Sociologiska teorier. Almqvist & Wiksell, Uppsala 1978.

Kivisto Peter: Key Ideas in Sociology. Sage, London, Thousand Oaks, New Delhi 1998.

Månsson Per: Båten i parken. Raben & Sjögren, Stockholm 1985/1994.

Potter David (ed.): Society and the Social Sciences. An Introduction. Routledge & Kegan Paul in association with The Open University Press, London 1981.

Selfe P.L.: Sociology. An Introductory Course. 2nd edition. Thomas Nelson and Sons Ltd, Edinburgh, 1981.

Swingewood Alan: A Short History of Sociological Thought. Palgrave Macmillan, London 1991.

Töttö Pertti: Miksi siis sosiologiassa tutkitaan klassikoita? [Sosiologia 1/1999](#).

Worsley Peter (ed.): Introducing sociology. Penguin Books, Middlesex 1972.

7.1 Bildförteckning

Bild 1: Mayall John Jabez, Edwin. **Karl Marx**. Wikimedia Commons
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Karl_Marx.jpg. Public domain.

Bild 2: Okänd fotograf. **Émile Durkheim**. Wikimedia Commons,
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Emile_Durkheim.jpg. Public domain.

Bild 3: Gottman, Ernst. **Max Weber**. Wikimedia Commons,
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Max_Weber,_1918.jpg. Public domain.

Bild 4: Schaarwächter, Julius Cornelius. **Georg Simmel**. Wikimedia Commons,
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Georg_Simmel.jpg. Public domain.